

УДК 37.011.31:373.553

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОСВІТНЬОЇ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Кіриченко С.В., здобувач кафедри теорії
та методики професійної освіти
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

У статті розкрито сучасні підходи до отримання нового освітнього продукту в результаті позитивних змін особистості, яка прагне до постійного професійного зростання. Доведено важливість орієнтування педагогічного процесу на розкриття потенціалу суб'єктів діяльності та залучення їх до освітньої проектної діяльності. Зазначено, що організація й проведення інноваційних проектів активізує внутрішній потенціал суб'єктів педагогічної діяльності.

Ключові слова: самореалізація особистості, професія вчителя, освітній проект, загальноосвітній навчальний заклад, підходи, старша школа.

В статье раскрыты современные подходы к получению нового образовательного продукта в результате позитивных изменений личности, стремящейся к постоянному профессиональному росту. Доказана важность ориентирования педагогического процесса на раскрытие потенциала субъектов деятельности и привлечение их к образовательной проектной деятельности. Указано, что организация и проведение инновационных проектов активизирует внутренний потенциал субъектов педагогической деятельности.

Ключевые слова: самореализация личности, профессия учителя, образовательный проект, общеобразовательное учебное заведение, подходы, старшая школа.

Kirychenko S.V. NEW APPROACHES TO EDUCATIONAL PROJECT OF TEACHERS HIGH SCHOOL

In the article the modern approaches to a new educational product as a result of positive changes in personality, striving for continuous professional growth. Importance orientation of educational process on the disclosure of potential stakeholders and their involvement in the educational project activity. It is noted that the organization and carrying out innovative projects activates the internal capacity of educational activities.

Key words: self-identity, profession, teacher education project, general education, approaches high school.

Постановка проблеми. Найактуальніша вимога XXI століття – швидке пристосування до змін, що відбуваються у всіх сферах життя сучасної людини. Алгоритм стрімкого входження в нові ситуації пропонує освітня проектна діяльність. Метод проектів є способом організації поетапної практичної діяльності на основі взаємодії педагога і дитини. Це є своєрідною формою перспективного планування навчальної діяльності за участю дітей. Водночас це специфічна педагогічна технологія, за якою втілюють цей план. Отже, освітня проектна діяльність – це технологія майбутнього, оскільки має на меті стимулювання інтересу дитини до навчальних проблем і вчить розв'язувати їх через діяльність, самостійну організацію пошуків інформації. Проектна діяльність в освіті, побудована на принципах саморозвитку, динамізму та конструктивній цілісності, допомагає як учням, так і вчителю проектувати своє майбутнє в швидкозмінному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Метод проектів набув поширення в 20-тих роках XX століття і разом з Дальтон-планом був альтернативою класно-урочної системи. Починаючи з 30-х років

використовувався обмежено і на репродуктивному рівні у вигляді підготовки учнями реферату. Останнім часом використовується в практиці середньої і вищої школи, особливо в процесі викладання іноземних мов. У школах США переважають проекти творчого характеру і практичної значущості. Наприклад, зібрати колекцію репродукцій картин із заданої теми, класифікувати їх, організувати виставку і провести екскурсію по ній. Або довести історичну цінність архітектурної будови, провести аналіз її сучасного стану, розробити заходи щодо її збереження і звернутися з ними у відповідні офіційні інстанції [1, с. 67–68]. Американським педагогом Вільямом Кіпатриком (1871–1965) використовувався метод проектів, який виходив з опори на наявний досвід дитини, її власні пошуки, подолання труднощів і передбачав навчання через організацію цільових актів: діти в процесі навчальної діяльності планують (проектують) виконання конкретного практичного завдання, включаючи туди й навчальну діяльність [5, с. 46].

У дослідженні посилаємося на праці вчених, які розглядають можливості проектування педагогічного процесу, зв'яз-

ків між його структурними елементами (Т. Батієвська, Т. Гончаренко, Т. Качеровська, О. Кравець, Н. Олефіренко, С. Прийма, А. Цимбалару); застосування методу проектів у навчанні дисциплін природничого-математичного циклу (І. Іонова, М. Нудьга, О. Слободяник, Ю. Чхало). На наш погляд, у проведених дослідженнях недостатньо розкривається роль учителя в освітній проектній діяльності, особливості роботи в старших класах, його професійної самореалізації.

Постановка завдання. Мета статті – теоретично обґрунтувати сучасні підходи до освітньої проектної діяльності вчителів старшої школи з позиції акмеологічного, особистісно зорієнтованого, інноваційного підходів.

Виклад основного матеріалу. У словнику-довіднику (2003) зазначено, що проект учнівський – індивідуальне або групове учнівське дослідження, здійснене на основі вільного вибору учнів з урахуванням їхніх інтересів. Цикл проектного навчання вміщує: продумування, розробку, впровадження і емоційну підтримку учнівського проекту. Робота над проектом поділяється на кілька етапів: підготовка – визначення теми через вибір проектного завдання; планування – визначення джерел інформації, способів обробки і аналізу інформації, способів подання результатів, процедури і критеріїв оцінювання, розподіл завдань між учасниками проекту; дослідження – збирання інформації; результат – аналіз інформації і формулювання висновків; подання результатів або звіту; оцінка результатів процесу [1]. Проекти в освіті – це методи навчання, зміст навчання та виховання, форма організації педагогічного процесу, особлива форма філософії освіти.

У Новому тлумачному словникові української мови (2008) термін «підхід» має неоднозначні тлумачення, однак у межах дослідження корисним є визначення як «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь» [4, с. 670–671]. До сучасних підходів організації й здійснення освітньої проектної діяльності віднесемо: а) спрямованість такої діяльності на отримання нового освітнього продукту в результаті змін особистості, яка прагне до постійного зростання, досягнення акме – вершини (акмеологічний підхід); б) орієнтування педагогічного процесу на розкриття потенціалу суб'єктів діяльності та залучення їх до різних видів педагогічної роботи (особистісно-діяльнісний підхід); в) використання інноваційних форм роботи, в тому числі й організації й проведення інноваційних проектів (інноваційний підхід).

З позиції акмеологічного підходу [8] освітня проектна діяльність суб'єктів педагогічного процесу є засобом розкриття власного потенціалу й зростання до нових вершин. В акмеології, науці про розвиток особистості, розкриття самості в професійній діяльності, ключовими позиціями є прогнозування й проектування динаміки позитивних змін розвитку особистості. Г. Вишинська [6] пов'язує проектування з педагогічним прогнозуванням як передбаченням характеру, особливостей розвитку та закінчення явищ і процесів у природі й суспільстві, яке виступає у формі цілепокладання (встановлення ідеального передбаченого результату діяльності), планування (проекція в майбутнє людської діяльності для досягнення поставленої мети визначеними засобами, перетворення інформації про майбутнє в конкретні дії по досягненню результатів), програмування (встановлення основних положень, які потім розгортаються в плануванні або послідовності конкретних заходів по реалізації планів), проектування (створення конкретних образів майбутнього, елементів розроблених програм, загальних рішень). Сприймаємо на свій рахунок методи розробки прогнозів, про які говорить авторка, оскільки освітня проектна діяльність учителів вимагає педагогічного втручання. До методів розробки прогнозів у педагогіці Г. Вишинська відносить: теоретичні розрахунки і моделювання розвитку кожної конкретної підсистеми та її компонентів за етапами у вигляді описових графічних і математичних моделей; дослідно-експериментальне моделювання, коли окремі елементи прогнозу перевіряються на практиці; координаційне уточнення прогнозів, їх корекція з позицій суміжних наук.

Опитані нами вчителі ЗНЗ (44 особи), які мають стаж педагогічної роботи понад 10 років і викладають навчальні предмети в старших класах, зазначили неабияку роль освітньої проектної діяльності в житті людини, суть якої полягає в тому, що вона:

а) дозволяє дослідити нові галузі науки та отримати прогнозовані результати; сприяє поглибленому вивченню окремих напрямів професійної діяльності; розвиває вміння здійснювати самостійний пошук та аналіз інформації, грамотно формулювати свої інформаційні запити, генерувати нові ідеї і перетворювати їх у життя, виявляти креативне мислення, уявляти особливості протікання процесів або явищ, творчо розв'язувати складні питання (43,2%);

б) змушує людину професійно зростати, досягати кар'єрного зростання, виявляти творчі здібності, адже «участь у будь-яких проектах – це вже здобуток, оскільки дає

досвід самоорганізації, планування, допомагає узагальнити життєвий та професійний досвід» (31,8%);

в) об'єднує людей для співпраці в команді, виховує повагу до думки іншої людини, коректну поведінку, структурує процес досягнення мети, оскільки «для досягнення мети, аналізу потреб і досвіду, винесення спільних висновків потрібна скоординована робота команди» (18,2%);

г) стимулює інтерес школярів до певних проблем і розв'язання їх, активізує, організовує, націлює учнів на пізнання, творчу діяльність завдяки використанню нових технологій; для вчителя важливим є те, щоб учні навчилися бути активними учасниками проектною діяльності (6,8%).

Таким чином, освітня проектна діяльність у педагогічній справі справляє позитивну роль у розвитку знань і вмінь учнів завдяки підвищенню мотивації, покращує якість освіти. Особливої уваги заслуговує учитель, який є зразком для освітньої проектною діяльності учнів. І тому розглядаємо проект як сукупність певних дій, документів, текстів, призначених для створення об'єкту, предмету, а освітня проектна діяльність сприяє розвитку пізнавальних навичок, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, а також припускає можливість розв'язання проблеми з будь-якої галузі, що приводить до пошуку нових методів, гнучності мислення, до новаторства.

Як зазначає О. Попова, нове тлумачення індивідуального підходу в межах особистісно зорієнтованої педагогіки полягає в тому, «щоб у системі освіти йти не від навчального предмету до дитини, а від дитини до навчального предмету, від можливостей дитини з урахуванням потенційних можливостей, які необхідно розвивати, удосконалювати, збагачувати» [7, с. 30]. Виходячи з таких позицій, особистісно зорієнтована система навчання, як наголошує автор, визначає учня основним суб'єктом педагогічного процесу; передбачає проектування мети освіти як найповнішого розвитку індивідуальних здібностей, реалізації індивідуально-особистісного життєвого проекту, визначення життєвих планів і способів самореалізації; стверджує принцип самоорганізації, втілення якого відбувається в спеціально створеному педагогічному середовищі, що передбачає спільну творчу діяльність організаторів, учителів, учнів, батьків, громадськості у визначенні планів, програм, стратегій педагогічного процесу.

У названий спосіб, тобто під час особистісно зорієнтованого навчання і виховання учнів, освітня проектна діяльність набуває нових орієнтирів у межах педагогіки спів-

робітництва. Педагогіка співробітництва – сукупність ідей демократизації й гуманізації освіти, реалізації індивідуального підходу до дитини як до повноцінної особистості, співпраці та співробітництва в процесі взаємодії вчителя та учнів [5, с. 62].

У науковій праці Т. Харченко [9] зазначає, що розподіл учителя та учнів протягом роботи над проектом виглядає так, що домінуючою є самостійна робота учнів: вони виокремлюють проблему, визначають мету і шляхи її досягнення, збирають інформацію, аналізують її, оформлюють і представляють отримані результати в будь-якому матеріальному вигляді. Роль учителя – допомогати, коригувати і координувати навчальну діяльність учнів на всіх етапах виконання проекту, бути рівноправним учасником суб'єктних відносин, на основі яких будується педагогічний процес. Метод проектів забезпечує виховання таких якостей особистості, яких вимагає сучасне життя, на які спрямовані оновлені державні стандарти в сфері освіти – самостійності, ініціативності, творчої активності.

Для перемоги в освітніх проектах опитаним учителям бракує:

а) вільного часу для повного занурення в проектну діяльність з обраного напрямку, оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями (31,9%);

б) сформованої моральної та матеріальної мотивації як педагогічних працівників, так і школярів, належного рівня впевненості, наполегливості, навіть амбіційності; невміння долати ліню і безініціативності (25,0%);

в) інформації про вимоги, що висуваються до учасників проектів («іноді незрозуміле практичне значення того чи іншого проекту, нецікаві проекти»), сучасної матеріально-технічної бази, її забезпеченості навчальними, наочними засобами; класно-урочна система не завжди дає можливість використовувати освітню проектну діяльність; слабкий міжпредметний зв'язок. «Особисто я не знаю освітніх проектів, у яких би офіційно визначалися переможці. Якщо такі проекти є, а я про них не знаю, то це означає, що: не існує банку освітніх проектів; невідпрацьовані стратегії і тактики участі в таких проектах» (20,5%);

г) творчої ініціативи команди односторонців, позитивного ставлення оточуючих; «важко знайти творчу групу, не вистачає підтримки педагогічного колективу, продуктивного спілкування між учасниками проекту», освітні проекти мають бути цікавими для їх учасників, «варитися» в цьому повинен не кожен окремо, а спільно, доповнюючи і допомагаючи «один одному»; заважає психологічний дискомфорт, відсутність досвіду,

невпевненість у якості отриманих результатів (13,6%).

Були й такі вчителі (9,0%), які загалом не брали участь у проектах, однак виявили бажання спробувати власні сили в освітній проектній діяльності; а інші не бажають брати участь у змаганнях серед учителів.

Згідно з інноваційним підходом інноваційна діяльність учителя є основою освітньої проектної діяльності. Найбільш значущими рисами фахівця-«самоактуалізатора», що сприяють його включенню до інноваційної діяльності, її результативному здійсненню, є: 1) сконцентрованість на проблемі, завданні (на відміну від центрованості на собі); 2) глибока мотивована творчість як універсальна характеристика людей такого типу, які з роками нарощують свій творчий потенціал; 3) більш глибокі міжособистісні стосунки, демократична спрямованість характеру [5, с. 385].

Інноваційний підхід до освітньої проектної діяльності полягає в тих змінах, які передбачені на рівні модернізації управлінської діяльності через програмно-цільовий підхід, використання вчителями технологій і методик навчання, підвищення професійної компетентності і педагогічної культури. Нами упроваджувалася цільова комплексна програма «Професійне самовизначення старшокласників засобами освітньої проектної діяльності», реалізація якої передбачала її внесення до перспективного плану розвитку ЗНЗ; розробку пакету документів, що регламентують її виконання; теоретичне обґрунтування актуальності тематики, застосування діагностичного комплексу щодо вивчення потенційних можливостей учителів та учнів щодо участі в освітній проектній діяльності; організацію та проведення спецкурсів, науково-практичних конференцій, семінарів, педагогічних консилиумів, зустрічей з фахівцями різних галузей; удосконалення роботи методичного кабінету, розширення інформаційної бази завдяки Інтернет-засобам; обговорення й аналіз результатів програми.

Л. Мартинець [3] згрупувала засоби проектної діяльності на основі теоретичного навчання: засвоєння основ проектної діяльності через факультативні (авторські) спецкурси, консультації, індивідуальну роботу, виховну роботу; учнівського досвіду – створення учнями (проектною групою) портфолію проекту; практичного навчання – створення проектів на уроках, факультативних заняттях, у системі «Школи самоврядування», в системі учнівського самоврядування, в проектних майстернях, в системі «учень-батьки».

Ю. Погребняк [6] стверджує думку про те, що засобом підвищення професійної ком-

петентності директорів шкіл є проектування індивідуального освітнього маршруту, що має значення для поповнення й відновлення наукових знань, задоволення індивідуальних потреб у самоосвіті, реалізації творчого підходу до управлінської діяльності. Однак значно більш переконливим було б, якби автор зазначив, що саме побудова індивідуального профілю навчання є важливою для проектування керівником загальноосвітнього навчального закладу взаємовідносин із суб'єктами освітнього процесу, залучення їх до освітньої проектної діяльності.

Завдяки поставленому запитанню вчителям «У яких проектах брали участь та яке враження від участі?», ми зробили висновок, що сучасний учитель не залишається осторонь освітньої проектної діяльності. Учителі як індивідуально, так й разом зі школярами брали участь у міжнародних, всеукраїнських і регіональних проектах. Так, участь учителів у Міжнародному форумі «Інноватика в сучасній освіті», регіональному експерименті «Науково-методичні засади впровадження медіаосвіти в систему НВР навчальних закладів Харківської області на 2013–2018 роки» з метою здобуття досвіду медіаосвіти в педагогічному процесі виявилася своєчасною і корисною.

Наведемо приклади участі вчителів у проектах. «Intel – навчання для майбутнього» (особливого враження не справив), «Застосування тестових форм у навчальних процесі та для об'єктивної оцінки навчальних досягнень» (активно використовую в роботі), МАН, експедиції (окремо відзначили значну складність реалізації проектів), «Учитель року» (великий обсяг матеріалу, який необхідно зібрати й систематизувати, потрібно мати консультанта), проект Юнісеф сумісно з Києво-Могилянською академією «Діти миру», який має на меті надати психолого-соціальну допомогу людям, що опинилися в складних життєвих ситуаціях (приваблює структурованість упровадження, комплексність підходу до навчання, зміни у змістовій частині).

Учителі називають й інші заходи, такі як участь у районних методичних об'єднаннях учителів, міські освітні проекти, комплексні програми розвитку освіти Харкова на 2011–2017 роки (олімпіади, турніри, конкурси, організація дослідної роботи з учнями), комплексна програма «Назустріч дітям» на 2011–2017 роки (батьківська рада, батьківські збори), всеукраїнський експеримент «Тьюторська технологія як засіб реалізації принципу індивідуалізації в освіті» на 2015–2010 рр. (участь на базі ХАНО), підготовка до нетрадиційного уроку (проектування, підготовка, проведення,

рефлексія вимагають підвищеного рівня професійної самореалізації учителя).

Одна з учителів написала: «Ми з класом вирішили взяти участь у Всеукраїнському проєкті «Це наше, це твоє». Учням сподобалося, що в українців є такі речі, якими можна пишатися. Ось ми і вирішили розказати всім, як в Україні з'явилася лялька-мотанка. У цьому проєкті нам допомагали батьки учнів. Результат – по новому проєкту буде знято мультфільм і його побачать багато людей. Учні в захваті».

Висновки. Отже, нами теоретично обґрунтовано сучасні підходи до отримання нового освітнього продукту в результаті позитивних змін особистості, яка прагне до постійного професійного зростання. Орієнтування педагогічного процесу на розкриття потенціалу суб'єктів діяльності та залучення їх до освітньої проєктної діяльності є важливим чинником підвищення якості освітнього процесу. Організація й проведення інноваційних проєктів розширює межі професійної самореалізації учителів і допомагає їм створювати умови для самореалізації учнів.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі є розробка педагогічних умов організації освітньої проєктної діяльності вчителів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баханов К.О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі: дидактичний словник-довідник / К.О. Баханов. – Запоріжжя: Просвіта, 2003. – С. 67–68.
2. Вишинська Г. Проєктування структури інтегрованого навчального курсу в контексті теорії прогнозування (на прикладі інформатики) / Г. Вишинська // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – Вип. 287. – Чернівці «Рута», 2006. – С. 16–28.
3. Мартинець Л. Методика формування ділових якостей старшокласників засобами проєктної діяльності / Л. Мартинець // Рідна школа. – № 3 (березень), 2010. – С. 53–57.
4. Новий тлумачний словник української мови / уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. – вид. друге, виправл. – Т. 2. К-П. – Київ: Вид-во «Аконіт». – 2008. – С. 670–671.
5. Прокопенко І.Ф. Педагогіка: [баз. підруч. для студ. вищ. навч. закладів III-IV рівнів акредитації] / [І.Ф. Прокопенко]. – Харків: Фоліо, 2015. – С. 46.
6. Погребняк Ю.В. Побудова індивідуального профілю навчання як одна із складових проєктування індивідуального освітнього маршруту директорів шкіл / Ю.В. Погребняк // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. праць. – Київ – Запоріжжя, 2004. – С. 28–32.
7. Попова О.В. Концептуальні засади сучасних освітніх технологій / О.В. Попова // Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – Харків: ХДПУ, 2001. – Вип. 18, Ч. 1. – С. 24–31.
8. Рибалко Л.С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект): [монографія] / [Л.С. Рибалко]. – Запоріжжя: ЗДМУ, 2007. – 442 с.
9. Харченко Т.І. Виховання творчості засобами «методу проєктів» / Т.І. Харченко // Актуальні проблеми підготовки педагогічних кадрів до творчої професійної діяльності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (16–17 листоп. 2006 р.). – Мелітополь, 2006. – С. 174–176.